

Eindexamen aardrijkskunde havo 2002-i

LET OP: Je kunt dit examen maken met de 51e druk of met de 52e druk van de atlas. Schrijf op de eerste regel van je antwoordblad welke druk je gebruikt, de 51e of de 52e.

Bij elke vraag is aangegeven welke bron(nen) en atlaskaart(en) nodig zijn voor de beantwoording. De kaartnummers verwijzen naar de 51e druk, of, als ze tussen haakjes staan, naar de 52e druk van de atlas.

Migratie en Vervoer

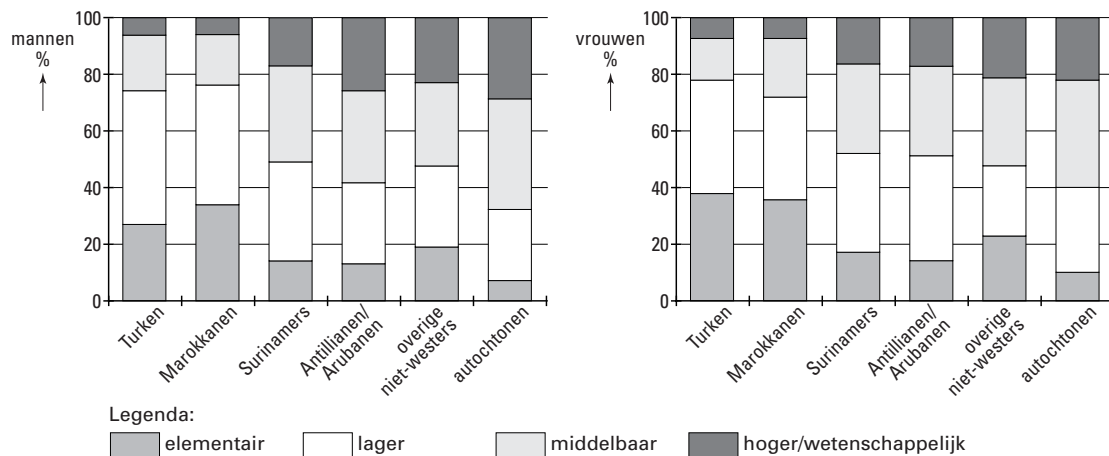
bron 1

Uit de Rapportage Minderheden 1999 van het Sociaal Cultureel Planbureau blijkt dat hier geboren jongeren uit minderheden het weliswaar aanmerkelijk beter doen dan niet hier geboren leeftijdgenoten, maar dat zij nog aanzienlijk achterblijven bij autochtone jongeren. De integratie verloopt niet voor alle groepen even goed. Surinamers en Antillianen nemen in het algemeen op een hoger niveau deel aan de samenleving dan Turken en Marokkanen. Binnen al deze groepen heerst echter diversiteit. Een succesvolle voorhoede onderscheidt zich van een achterhoede die niet veel vooruitgang boekt. De toekomst hangt in sterke mate af van de wedloop tussen immigratie en integratie. De gunstige economische conjunctuur die zich voor de toekomst openbaart, bevordert waarschijnlijk beide processen; het is niet te zeggen welk van beide het meest.

vrij naar: Nimwegen, N. van e.a., *Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2000*, NIDI, Den Haag, 2000

bron 2

Functionieniveau van werkenden in Nederland, naar geslacht

vrij naar: Nimwegen, N. van e.a., *Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2000*, NIDI, Den Haag, 2000

Gebruik de bronnen 1 en 2 bij de vragen 1 tot en met 3.

Bij deze vragen vergelijk je verschijnselen en gebieden met elkaar en leg je relaties tussen die verschijnselen en gebieden.

Volgens de Rapportage Minderheden van het Sociaal en Cultureel Planbureau (zie bron 1) verkeren de meeste allochtone jongeren van de tweede generatie in een aanzienlijke achterstandssituatie ten opzichte van de autochtone jongeren. Eén van de oorzaken van deze achterstand zou het spreidingspatroon van de buitenlandse migranten kunnen zijn.

- 3p 1 A: Wat is het spreidingspatroon van buitenlandse migranten op lokale schaal?
B: Geef de verklaring voor dit spreidingspatroon op lokale schaal.

Uit de bronnen 1 en 2 blijkt dat de integratie in de Nederlandse samenleving van Surinamers en Antillianen over het algemeen beter verloopt dan van Turken en Marokkanen.

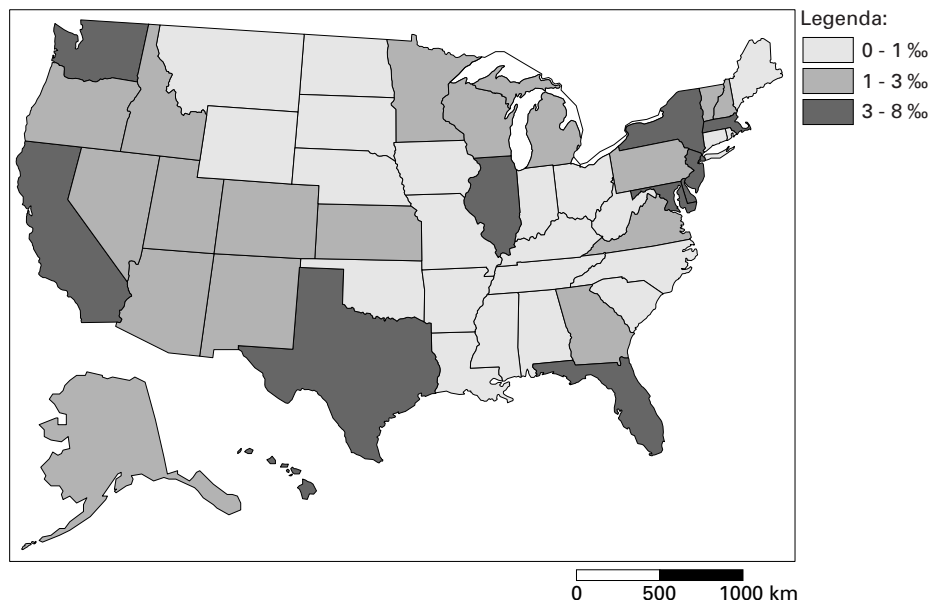
- 2p 2 Noem hiervoor twee redenen.

Eindexamen aardrijkskunde havo 2002-i

Of er in de toekomst een grote groep allochtonen in een achterstandssituatie zal verkeren, zal in sterke mate afhangen van de wedloop tussen immigratie en integratie.

2p **3** Leg dit uit.

bron 3 **Aantal legale immigranten in de VS in 1995 per 1000 inwoners, per staat**

In 1995 kwamen 720.461 legale immigranten de VS binnen.

vrij naar: Smith, J.P., e.a., *The New Americans*, National Academic Press, Washington D.C., 1997

bron 4

In 1986 konden illegale migranten, die konden bewijzen dat zij lang in de Verenigde Staten woonden, een legale status krijgen. Om de illegale immigratie te beperken werd na 1986 de zuidgrens nog strenger bewaakt dan voor die tijd en moesten werkgevers controleren of hun werknemers legaal in de Verenigde Staten verbleven. Ondanks deze maatregelen was het aantal illegale migranten in 1996 weer op het niveau van 1986. Tussen 1986 en 1996 zijn tussen de 3 en 4 miljoen illegale immigranten het land binnengekomen.

vrij naar: Smith, J.P., e.a., *The New Americans*, National Academic Press, Washington D.C., 1997

Gebruik de bronnen 3 en 4 en eventueel de atlas bij de vragen 4 tot en met 7.

Vanaf de jaren zestig krijgen de Verenigde Staten te maken met een groeiende stroom illegale migranten. Deze stroom wordt onder meer veroorzaakt door het minder belangrijk worden van factoren die de migratie afremmen.

2p **4** Noem twee van die migratieremmende factoren die minder belangrijk zijn geworden.

1p **5** Uit welk land komen de meeste illegale migranten die naar de Verenigde Staten trekken?

Uit bron 4 blijkt dat de illegale Zuid-Noord migratie naar de Verenigde Staten moeilijk te stoppen is.

2p **6** A: Geef een economische pushfactor in de landen van herkomst die de trek naar de VS (mede) verklaart.
B: Geef een demografische factor in de landen van herkomst die de trek naar de VS (mede) beïnvloedt.

Het spreidingspatroon van legale immigranten, zoals weergegeven in bron 3, is veroorzaakt door verschillende factoren.

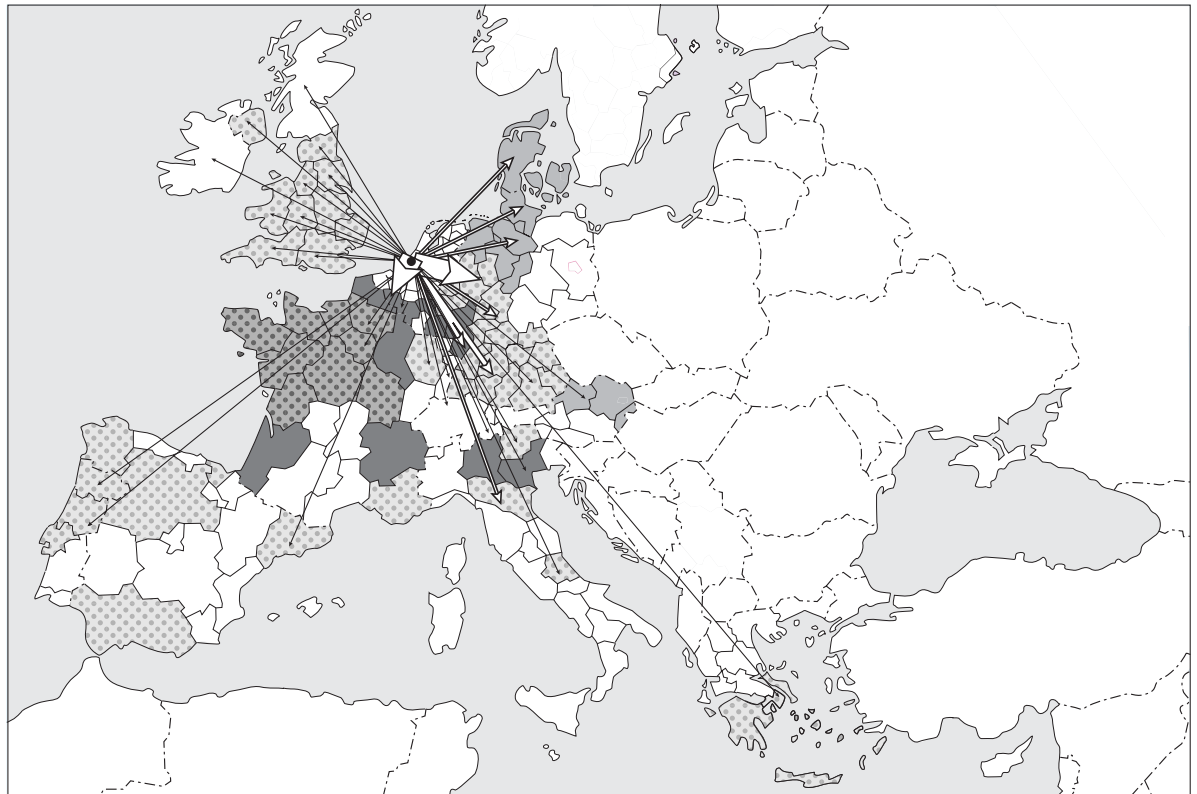
3p **7** Noem drie belangrijke factoren die van invloed zijn geweest op dit spreidingspatroon.

Eindexamen aardrijkskunde havo 2002-i

havovwo.nl

Goederenstromen vanuit Rotterdam en andere grote havens naar Europese bestemmingen

bron 5

Legenda:

belangrijkste haven van aanvoer

Rotterdam	Le Havre
Hamburg	Antwerpen

omvang van de goederenstromen vanuit Rotterdam

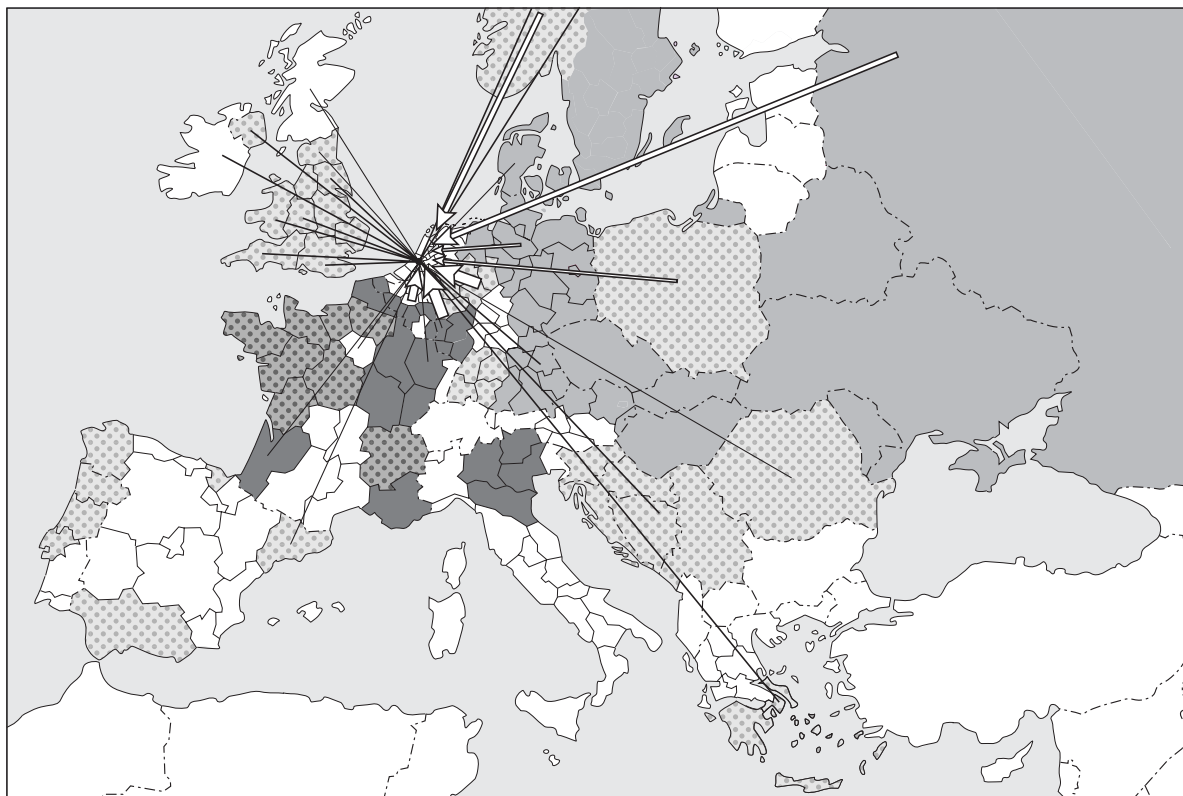
1 mln ton/jaar	Rotterdam - Ruhrgebied 64 mln ton/jaar
5 mln ton/jaar	Rotterdam - Antwerpen 48 mln ton/jaar
10 mln ton/jaar	

bron: *Ruimtelijke Verkenningen 1996, Den Haag, 1996*

De kleur van een gebied geeft aan via welke haven dit gebied zijn goederen van landen buiten Europa ontvangt.

bron 6

Goederenstromen vanuit Europese gebieden naar Rotterdam en andere grote havens

Legenda:

belangrijkste havens van afvoer

omvang van de goederenstromen naar Rotterdam

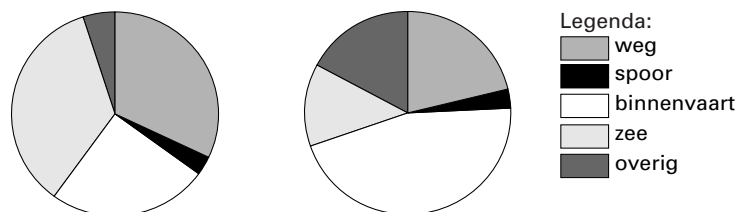

bron: Ruimtelijke Verkenningen 1996, Den Haag, 1996

De kleur van een gebied geeft aan via welke haven dit gebied zijn goederen naar landen buiten Europa exporteert.

bron 7

Aandeel van de transportwijze in de totale aan- en afvoer naar/van Rotterdam

van achterland naar Rotterdam

van Rotterdam naar achterland

bron: Ruimtelijke Verkenningen 1996, Den Haag, 1996

Eindexamen aardrijkskunde havo 2002-i

Gebruik de bronnen 5 tot en met 7, kaart 60-61 (52e druk: 68-69) en eventueel andere kaarten uit de atlas bij de vragen 8 tot en met 12.

Bij deze vragen selecteer je kaarten, vergelijk je verschijnselen en gebieden met elkaar en leg je relaties tussen die verschijnselen en gebieden.

Rotterdam en Hamburg zijn belangrijke havens voor landen in Oost-Europa als het gaat om de afvoer van goederen uit die landen (bron 6). Voor de aanvoer zijn ze echter veel minder van betekenis (bron 5).

- 4p **8** A: Leg uit waarom de goederenstroom van Rotterdam en Hamburg naar de landen in Oost-Europa in de afgelopen 10-15 jaar gering was.
Maak bij de beantwoording gebruik van kaart 68D (52e druk: 78D).

Het is te verwachten dat de goederenstroom naar de Oost-Europese landen in de toekomst zal toenemen.

B: Op grond van welke kaart in de atlas kan verwacht worden dat de achterliggende oorzaak voor de geringe goederenstroom naar de Oost-Europese landen in de toekomst zal verdwijnen?

Bron 7 laat het aandeel van de aan- en afvoer naar transportwijze voor de haven van Rotterdam zien.

- 1p **9** Welke transportwijze zal een belangrijke rol spelen in de categorie 'overig' bij de goederenstroom van Rotterdam naar het achterland?

De omvang van de goederenstroom vanuit Rotterdam naar het Ruhrgebied en Antwerpen wijkt sterk af van de omvang van de goederenstroom in omgekeerde richting.

- 2p **10** Geef, uitgaande van de aard van de goederen, hiervoor de verklaring.

De verkeersverbindingen die de vier zeehavens elk met hun eigen achterland hebben, verschillen sterk van elkaar wat betreft de overheersende transportwijze.

- 3p **11** A: Met welke kaart (51e druk) / Met welk kaartblad (52e druk) in de atlas kun je dit aantonen?
B: In welk opzicht verschillen Hamburg en Rotterdam van elkaar wat betreft de overheersende transportwijze?

De in bron 6 genoemde havens zijn niet alle even belangrijk voor de afvoer van goederen uit Europa. Je zou hiervoor een argument kunnen vinden in bron 6. Toch zegt dat argument niet alles.

- 3p **12** A: Welke van de genoemde havensteden neemt binnen Europa de minst belangrijke positie in?
B: Welk argument kun je daarvoor in bron 6 vinden?
C: Leg uit dat dat argument niet voldoende is om de minst belangrijke positie van een havenstad aan te tonen.

Gebruik atlaskaart 57E (52e druk: 65E) bij vraag 13.

Kaart 57E (52e druk: 65E) uit de atlas laat zien dat de vestigingsvoorkeur van ondernemers verandert in de loop van de tijd.

- 2p **13** Geef twee redenen voor de veranderde vestigingsvoorkeur van ondernemers voor de provincies Noord- en Zuid-Holland in de periode 1983-1993.
Ga in je antwoord uit van de situatie zoals die geldt voor beide provincies.

Europese luchthavens

bron 8

bron: De Grote Bosatlas, 51e druk, kaart 72B, 1999

Gebruik de bronnen 8, 9 en de atlaskaarten op bladzijde 70 (52e druk: 80) bij de vragen 14 tot en met 16.

Bij deze vragen selecteer je kaarten, vergelijk je verschijnselen en gebieden met elkaar en wissel je van analyseniveau.

Een Amerikaans bedrijf dat computers in elkaar zet en ze vervolgens afzet op de Europese markt zoekt een goede vestigingsplaats in Europa. De computeronderdelen komen uit Amerika en Zuidoost-Azië. Er komen 950 arbeidsplaatsen.

Er zijn na de eerste selectie nog drie plaatsen overgebleven voor een mogelijke locatie van het bedrijf:

- de gemeente Haarlemmermeer (Nederland)
- de gemeente Clermont-Ferrand (Frankrijk)
- de gemeente Livorno (Italië)

Eindexamen aardrijkskunde havo 2002-i

havovwo.nl

Het bedrijf heeft vervolgens een aantal locatiefactoren, zowel op nationaal als op regionaal niveau, onderzocht. Op basis hiervan zijn scores toegekend. Deze zijn vermeld in bron 9.

bron 9

Resultaat van de scores op een aantal locatiefactoren van drie gewenste vestigingsplaatsen

Locatiefactoren	wegings-factor	Haarlemmermeer		Clermont-Ferrand		Livorno	
		rangorde	score	rangorde	score	rangorde	score
Inflatie		2		1		3	
Koopkracht ten opzichte van Nederland		1		2		3	
Opleidingsniveau		2		1		3	
Ligging ten opzichte van een belangrijke zeehaven		1		3		2	
Ligging aan een belangrijke spoorlijn		1		3		2	
Ligging ten opzichte van belangrijke autosnelwegen		1		3		2	

bron: *De Grote Bosatlas, 51e druk, 1999, 52e druk, 2001*

Een plaats die (voor het bedrijf) het beste scoorde bij een locatiefactor kreeg scorepunt 1. De slechtst scorende plaats kreeg scorepunt 3.

Het bedrijf meent nog meer gegevens nodig te hebben en vraagt jou nog enkele belangrijke locatiefactoren voor te stellen.

- 2p 14 Selecteer aan de hand van de kaarten op bladzijde 70 (52e druk: 80) en bron 8 zelf nog één andere, voor het bedrijf zeer belangrijke, locatiefactor van economische aard en één locatiefactor van geografische aard en schrijf ze op je antwoordblad.

Het bedrijf laat ook nu weer de scores bepalen.

Nu er door het bedrijf gegevens verzameld zijn, moet er nog een conclusie worden getrokken uit de beschikbare gegevens.

- 2p 15 Wat is de volgende stap die gezet moet worden om tot een beslissing te komen?

Stel dat het Amerikaanse computerbedrijf uiteindelijk toch niet besluit zich in Europa te vestigen, maar een locatie net buiten Europa kiest, bijvoorbeeld Tunis in Noord-Afrika. Sommige locatiefactoren zijn dan niet meer van belang.

- 4p 16 A: Noem een locatiefactor uit bron 9 die dan niet of nauwelijks meer van belang is en leg uit waarom die minder belangrijk is geworden.
De keuze voor vestiging in een niet-Europees land kan voor dit Amerikaanse bedrijf belemmerend werken.
B: Geef een verklaring waarom de keuze voor een niet-Europees land een belemmering zou kunnen zijn.

■ Politiek en Ruimte

bron 10

Ierland: de tijger van Europa

Ierland had bij toetreding tot de Europese Unie in 1973 economisch gezien een grote achterstand op de andere EU-lidstaten. Nu is het echter een van de snelst groeiende economieën van Europa. Op basis van een strak economisch beleid en financiële steun van de Europese Unie heeft het groene eiland zich de laatste jaren ontplooid tot een van de meest dynamische economieën van West-Europa. De Ieren noemen hun land vanwege de grote economische bloei tegenwoordig dan ook vaak vol trots de 'Keltische tijger'. Maar hoe uit deze bloei zich en waarop is hij gebaseerd? En hoe is het gesteld met de handelsbetrekkingen tussen Ierland en Nederland?

bron: CBS, Maandstatistiek Internationale handel, 2000-5

bron 11

Vanwaar deze bloei?

Er is een aantal factoren te noemen die een bijdrage hebben geleverd aan de enorme economische groei in Ierland. In de eerste plaats heeft de Ierse regering in het midden van de jaren tachtig een strak economisch beleid gevoerd, waardoor de staatsschuld niet meer toeneemt. Een tweede belangrijke factor is het lidmaatschap van de EU. Een andere belangrijke factor wordt gevormd door de devaluaties van het Ierse Pond in 1986 en 1993. De Ierse export is hierdoor blijven groeien. Een laatste verklarende factor is de kwaliteit van het Ierse onderwijs. Er is een ruim aanbod van hoog opgeleid personeel, waardoor Ierland een aantrekkelijke vestigingsplaats is voor buitenlandse bedrijven.

Ierland is overigens niet alleen vanwege het ruime aanbod van goed geschoolde arbeidskrachten een paradijs voor buitenlandse productiebedrijven. Ook vanwege het gunstige fiscale klimaat (de vennootschapsbelasting bedraagt slechts 10%) en de relatief lage loonkosten vestigen veel internationale productiebedrijven hun Europese fabrieken en distributiecentra in Ierland. Er zijn dan ook meer dan 1100 buitenlandse bedrijven in Ierland gevestigd. Deze buitenlandse bedrijven produceren zo'n 70% van de Ierse goederenexport. Ierland is voor verdere economische ontwikkeling sterk afhankelijk van buitenlandse investeringen en exportgroei.

bron: CBS, Maandstatistiek Internationale handel, 2000-5

Eindexamen aardrijkskunde havo 2002-i

havovwo.nl

bron 12

	Landen	Economie							Bevolking	
		BBP/BNP			Financieel			Inkomen	Bevolkingsontwikkeling	
		BBP	BNP	Ontwik- keling BNP	Sterkte economie	Inflatie	Buiten- landse schulden	Koop- kracht t.o.v. Ned.	Bevol- kings- groei	Migratie- saldo
		1998	1998	1990-1998	2000	1990-1998	1998	1998	2000	2000
	per inwoner (EU=100)	euro's per inwoner	jaarlijks % toe- of afname	index kre- dietwaar- digheid	jaarlijks % prijs-stijging	in % van de export	per inwoner (Nederland= 100)	% per jaar	per 1000 inwoners per jaar	
1	Albanië	4,2	2.463	2,7	12,6	51,5	74	13	0,3	-10,4
2	België	109,4	20.315	1,6	85,6	2,3	15	106	0,2	1,0
3	Bosnië- Hercegovina	-	-	-	-	-	2302	-	3,1	25,9
4	Bulgarije	6,6	4.027	-1,8	32,5	116,9	160	21	-1,2	-5,1
5	Denemarken	148,3	20.515	2,7	86,3	1,6	90	107	0,3	2,0
6	Duitsland	117,0	18.942	0,9	92,9	2,2	0	99	0,3	4,0
7	Estland	16,7	6.504	-1,4	49,4	75,4	15	34	-0,6	-0,8
8	Finland	106,8	17.751	1,8	85,6	1,7	70	92	0,2	0,6
9	Frankrijk	109,1	18.244	1,2	91,7	1,7	41	95	0,4	0,7
10	Griekenland	51,7	12.035	1,2	62,5	11,0	329	63	0,2	2,0
11	Hongarije	21,3	8.456	0,9	59,2	22,0	107	44	-0,3	0,7
12	Ierland	99,6	15.472	6,1	84,8	2,0	18	81	1,2	5,3
13	IJsland	127,0	21.306	1,5	69,7	2,9	116	111	0,6	-2,3
14	Italië	91,5	17.514	1,0	82,0	4,4	18	91	0,1	1,7
15	Joegoslavië	-	-	-	7,3	-	487	-	-1,0	-
16	Kroatië	21,7	5.760	0,5	41,8	131,2	71	30	0,9	8,0
17	Letland	12,0	4.968	-5,0	43,4	71,1	22	26	-0,8	-1,3
18	Litouwen	13,0	5.403	-5,2	40,8	111,5	35	28	-0,3	0,2
19	Luxemburg	201,2	31.565	1,5	90,5	2,2	0	164	1,3	9,2
20	Macedonië	5,6	3.633	-1,4	-	17,9	140	19	0,0	-5,7
21	Malta	45,0	-19.695	12,6	62,3	-5,5	8	103	0,7	2,4
22	Moldavië	1,7	1.716	-8,3	16,0	173,9	106	9	0,0	-0,3
23	Nederland	109,3	19.200	2,1	92,1	2,1	0	100	0,6	2,3
24	Noorwegen	149,1	22.529	3,7	89,5	1,8	0	117	0,5	2,1
25	Oekraïne	3,9	2.692	-11,4	18,1	440,0	70	14	-0,8	-0,8
26	Oostenrijk	117,6	19.905	1,5	89,4	2,5	39	104	0,2	2,5
27	Polen	18,4	6.487	4,4	58,5	26,9	95	34	0,0	-0,5
28	Portugal	48,0	12.529	2,1	79,7	5,8	52	65	0,2	0,5
29	Roemenië	7,6	4.792	-0,6	27,5	113,8	98	25	-0,2	-0,6
30	Rusland	8,5	5.315	-7,2	19,6	230,9	186	28	-0,4	1,0
31	Slovenië	43,9	21.754	6,7	63,1	2,1	48	65	0,1	-7,8
32	Slowakije	17,0	8.277	1,1	42,9	11,4	68	43	0,1	0,5
33	Spanje	63,1	13.726	1,7	80,4	4,2	81	71	0,1	0,9
34	Tsjechië	24,6	10.489	-0,2	59,1	13,7	71	55	-0,1	1,0
35	Turkije	14,1	5.671	2,9	39,0	79,4	161	30	1,3	-
36	Verenigd Koninkrijk	103,3	17.470	2,0	91,1	3,0	0	91	0,2	1,1
37	Wit-Rusland	9,9	5.430	-3,7	12,7	449,9	13	28	-0,2	3,0
38	Zweden	114,4	17.069	0,6	83,9	2,4	78	89	0,0	0,9
39	Zwitserland	166,9	23.113	-0,2	93,8	1,7	0	120	0,3	1,4

bron: De Grote Bosatlas, 52e druk, 2001

Eindexamen aardrijkskunde havo 2002-i

Gebruik de bronnen 10, 11 en 12, en enkele atlaskaarten bij de vragen 17 tot en met 21.

Bij deze vragen selecteer je kaarten, vergelijk je verschijnselen en gebieden met elkaar en leg je relaties tussen die verschijnselen en gebieden.

Ierland kent al enige tijd een flinke economische groei.

- 2p **17** Toon met behulp van een cijfer uit bron 12 aan dat Ierland in de jaren negentig van de twintigste eeuw de snelst groeiende economie van de EU-landen heeft gekend.

Omstreeks 1990 had Ierland echter nog een flinke economische achterstand op de andere EU-landen. Gezien de structuur van de werkgelegenheid, die nog steeds afwijkt van de meeste andere EU-landen, is dat niet zo vreemd.

- 2p **18** A: Met welke kaart op bladzijde 68 (52e druk: 78) van de atlas is dat het beste uit te leggen?
B: Beargumenteer je antwoord.

Je mag een relatie veronderstellen tussen migratiesaldo en economische ontwikkeling.

- 4p **19** A: Formuleer een hypothese over de relatie tussen het migratiesaldo en de economische ontwikkeling van Ierland in de periode 1990-2000.
Om deze hypothese te toetsen zijn minstens drie gegevens nodig. Hiervan kun je er twee in bron 12 vinden.
B: Welke twee gegevens uit bron 12 kun je gebruiken om de hypothese te toetsen?
C: Welk gegeven dat je nog meer nodig hebt, ontbreekt in bron 12?

Volgens bron 11 heeft het lidmaatschap van de EU in belangrijke mate bijgedragen aan de grote economische groei van Ierland.

- 4p **20** Noem twee redenen waarom het lidmaatschap van de EU zo sterk heeft bijgedragen aan de economische groei van Ierland.

- 4p **21** Beschrijf aan de hand van figuur 184E (52e druk: 77D) in de atlas:

A: het belang van de handel tussen Nederland en Ierland, voor Nederland.

B: de ontwikkeling van de handel tussen Nederland en Ierland in de periode 1965-1995.

bron 13

Europees Parlement zet vraagtekens bij kandidaat-lidmaatschap Turkije

Het besluit van de EU-regeringsleiders om Turkije de status van kandidaat-lid te verlenen, wordt in het Europees Parlement als een gegeven aanvaard. Maar in een resolutie, die op 16 december in het Europees Parlement werd aangenomen, staat 'dat er geen onderhandelingen kunnen worden geopend omdat Turkije nog geenszins aan de politieke criteria van Kopenhagen voldoet'.

Socialistische en liberale woordvoerders vonden het een goede stap om Turkije de status van kandidaat-lid te geven. Turkije zal evenwel aan een reeks voorwaarden moeten voldoen om werkelijk EU-lid te kunnen worden.

bron: Europa van morgen, 26-1-2000

Gebruik bron 13, de atlas en het statistisch overzicht van de atlas bij de vragen 22 tot en met 26.

Bij deze vragen vergelijk je verschijnselen en gebieden met elkaar, confronteer je dimensies met elkaar en wissel je van analyiseniveau.

Eind 1999 kreeg Turkije de status van kandidaat-lid van de EU. Toch hebben veel politici in de EU-landen het nog erg moeilijk met de eventuele toetreding van Turkije tot de EU. Aan dat beoogde Turkse lidmaatschap van de EU kun je verschillende dimensies onderscheiden. Zo is daar in de eerste plaats een politieke dimensie.

- 2p **22** Noem een politiek criterium waaraan Turkije naar de mening van veel EU-politici zal moeten voldoen om ook werkelijk lid te kunnen worden van de EU.

Er zijn argumenten om de banden tussen Turkije en Europa te versterken.

- 2p **23** Noem een argument vóór het versterken van de banden tussen Turkije en de EU, met betrekking tot de Europese veiligheid, gebaseerd op één van de kaarten van bladzijde 171 (52e druk: 193) van de atlas.

Wat betreft het Turkse lidmaatschap van de EU kun je ook een demografische dimensie onderscheiden. Zo zal toetreding van Turkije tot de EU een ware 'demografische aardverschuiving' tot gevolg hebben.

- 2p **24** Toon met cijfers uit het statistisch overzicht aan dat toetreding van Turkije tot de EU tot een 'demografische aardverschuiving' in de EU zal leiden.

- 3p **25** Leg aan de hand van een kaart uit de atlas uit dat een eventuele toetreding van Turkije tot de EU ook een culturele dimensie kent. Noem hierbij ook de gebruikte kaart.

Tenslotte is er natuurlijk nog de economische dimensie. Met name de Zuid-Europese landen hebben, op grond van economische overwegingen, moeite met de eventuele toetreding van Turkije tot de EU.

- 4p **26** Noem twee bezwaren van economische aard die juist bij de Zuid-Europese landen leven.